

нестандартних уроків» (з різних предметів), «Формування творчої особистості учня у школі І ступеня», «Роль батьків у підготовці дитини до школи» тощо.

Водночас вищі педагогічні навчальні заклади за умови вдосконалення профорієнтаційної роботи зможуть досягти нової якості відбору абітурієнтів, зростання кількості студентів, мотивованих на отримання педагогічної професії; індивідуалізації освітнього процесу, збільшення кількості старшокласників як абітурієнтів, компетентних виконувати організаторські та педагогічні функції в процесі проведення занять і виховних заходів, сприятиме розширенню можливостей освітнього простору, визначенню нових способів взаємодії школи й соціуму, підвищенню конкурентоспроможності вишу на ринку освітніх послуг.

Список використаних джерел

1. Аза Л. О. Особливості самовизначення молоді (на прикладі вибору вчительської професії) / Л. О. Аза // Філософська і соціологічна думка. – 1989. – № 6. – С. 3–10.

2. Артюшкіна Л. Педагогічні основи побудови багатoproфільного ліцею Сумського державного педагогічного університету ім. А.С.Макаренка як школи виховання особистості майбутнього педагога / Л. Артюшкіна, С. Петренко // Наукові записки Тернопільського держ. пед. у-ту; Серія Педагогіка. – 2001. – № 4. – С. 125–128.

3. Гольдіна С. А. Психолого-педагогические проблемы ориентации старшеклассников на профессию учителя : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Теория и история педагогики» / С. А. Гольдіна. – Новосибирск, 1974. – 25 с.

4. Становська Т. Критерії і рівні готовності старшокласників до самостійного вибору майбутньої професії / Т. Становська // Тернопільський державний педагогічний університет. Наукові записки. Серія: Педагогіка. – 2001. – № 7. – С. 60–63.

Тетяна Лінькова

магістрантка Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

(науковий керівник – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького Землянський А.М.)

(м. Мелітополь)

АНТИНОМІЯ «СВІЙ-ЧУЖИЙ» У ФІЛОСОФІЇ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА КАТЕГОРІЯ

Розвиток філософської думки завжди ґрунтувався на певних опозиціях, антиномічних категоріях, які демонстрували складність і неоднозначність нашого світу. Людина сприймає його через певний набір базових категорій, які формують та відображають її уявлення про певні речі, події та інших людей. Однією з найважливіших культурних констант, які формують картину світу людини, є набір бінарних опозицій. У новому історичному контексті на перший план виходить опозиція «свій-чужий», яка набуває глобальних форм і стає основою для розуміння різних

суперечливих процесів. Складний і багаторівневий характер концепту «свій-чужий» зумовлює різноманітність аспектів його дослідження в науковій літературі.

Обравши антиномічну категорію «свій-чужий», ми спиралися на той факт, що вона, як і будь-яка інша бінарна опозиція, є архетипною та стереотипною, пронизує всю культуру і є одним із головних концептів будь-якого колективного, масового, народного й національного світосприйняття. Ця категорія відіграє провідну роль у формуванні свідомості й самосвідомості індивіда та об'єднань людей. В основі визначення концепту «свій-чужий» лежить окреслення змісту протиставлення «ми – інші», здійснюється спроба поділу на «своїх» та «чужих».

Методологічну основу цієї розвідки становлять дослідження П. Бергера [1], Б. Вандельфельса [2], К. Леві-Стросса [4], Ю. Лотмана [5], Ф. де Соссюра [6], М. Трубецького [7], М. Уварова [8] та ін. Серед дослідників, які так чи інакше звертаються до порушеної проблеми, відзначимо Е. Сміта, М. Бахтіна, якими було встановлено, що опозиція «свій-чужий» має універсальний характер і є невід'ємним складником онтологічних уявлень щодо бінарної структури світу. Однією з домінуючих тенденцій в обговоренні цієї проблематики в останні десятиліття стало прагнення до обґрунтування нівелювання, зм'якшення розходжень і відмови від ідеології протистояння «свого» і «чужого» в культурі [3].

Основою дихотомічної опозиції «свій-чужий» є антонімічне протиставлення понять або явищ. Тлумачення антонімічної природи людської думки та універсальні структурні закони розуму вперше було сформульовано засновником структурної антропології К. Леві-Стросом [4, с. 263]. Суть бінарності пояснюється вченим як фізіологічними причинами – розділенням мозку людини на дві півкулі, так і особливостями її соціокультурного існування. За визначенням науковців, біполярність – це універсальний принцип категоризації уявлень про світ, у тому числі й у процесі самовизначення.

Особлива увага концентрується філософіми на проблемі етнічного самоусвідомлення людини. Етнічне самоусвідомлення людини відбувається, у першу чергу, через сприйняття саме чужого. На думку У. Еко, погляд іншого визначає та формує нас, але ми не в змозі усвідомити, ким ми є без такого погляду та відповіді інших [9, с. 9]. Отже, тільки порівнюючи себе з чужими, іншими можна усвідомити та визначити риси й особливості (етнонаціональні, культурні тощо), притаманні представникам своєї нації, спільноти або етносу. Досліджуючи опозицію «свій-чужий», Ю. Лотман підкреслює, що межа між складниками опозиції, з одного боку, розділяє їх, а з іншого – поєднує [5, с. 262].

Культурологічні пошуки спричинили розуміння того, що «фундаментальні концептуальні протиставлення суттєво впливають і навіть формують поле культури. Бінарний архетип є незаперечним атрибутом національної культури загалом. Таке розуміння закладене в специфічних характеристиках архаїко-міфологічного мислення, адже в основі суспільного життя на архаїчних стадіях культури був антитетичний і антагоністичний уклад самого суспільства, коли весь мисленнєвий світ був організований відповідно до протиставлень. Тому за допомогою бінарного аналізу в національній культурі можна виявити той досвід народу, який має в собі риси буття» [8, с. 17].

Опозиція «свій-чужий», як і будь-яка інша бінарна опозиція, є архетипною та стереотипною. Б. Поршнев зауважує, що опозиції визначають спосіб ієрархічної самоорганізації пралюдських і людських колективів на ранніх стадіях соціогенезу та соціальну стратифікацію суспільств на пізніших історичних етапах. Бінарне протиставлення «свій-чужий» є механізмом, що розрізняє та диференціює свідомість людини; ця опозиція властива масовій свідомості і є тим засобом, який організує етносоціальну реальність.

Отже, питання про бінарні опозиції – це питання про універсальні властивості самої дійсності та усезагальні закономірності її відображення в людській свідомості. Бінарна модель світу – загальна для всіх людей психологічна риса, окрім того, це визначальна ознака сучасної культурної парадигми. Хоча члени опозиції й протиставлені етимологічно, вони переважно вступають у діалог, визначаючи одне одного; тому категорія «свій-чужий», яка є фундаментальною у філософській думці.

Список використаних джерел

1. Бергер П. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / П. Бергер, Т. Лукман. – М.: Медиум, 1995. – 323 с.
2. Вальденфельс Б. Ответ чужому: основные черты респонзивной феноменологии / Б. Вальденфельс // Мотив чужого: сб. / пер. с нем., науч. ред. А. Михайлов, отв. ред. Т. Щитцова. – Минск: ПроPILEI, 1999. – С. 123–139.
3. Ковальова Г. Опозиція «свій-чужий» при формуванні національної ідентичності в контексті глобалізації / Г. Ковальова // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: Філософія. – 2009. – Вип. 5. – С. 84–91.
4. Леві-Строс К. Структурна антропологія / К. Леві-Строс; [пер. з франц. З. Борисюк]. – [Вид. 2-е]. – Київ: Вид-во С. Павличко «Основи», 2000. – 387 с.
5. Лотман Ю. Семиосфера / Ю. Лотман. – СПб.: Искусство, 2001. – С. 150–389.
6. Сосюр де Ф. Курс загальної лінгвістики / Ф. де Сосюр / пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко. – Київ: Основи, 1998. – 324 с.
7. Трубецкой Н. С. Основы фонологии. Логическая классификация смысловых оппозиций / Н.С. Трубецкой. - М.: Изд-во ин. лит., 1960. - 372 с.
8. Уваров М. С. Бинарный архетип: Эволюция идеи антинормализма в истории европейской философии и культуры / М. С. Уваров. – СПб.: Изд-во БГТУ, 1996. – 214 с.
9. Четвертак Є. О. Вербалізація національної ідентичності США в англomовному політичному дискурсі: автореф. дис... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / Є.О. Четвертак. – Запоріжжя, 2016. – 20 с.